

به نام خدا

تاریخ قرآن کریم (۶) فواتح سور قرآن

سید محمد صادق موحد

دانشکده فیزیک - دانشگاه شهید بهشتی

پژوهشکده نجوم - پژوهشگاه دانشهای بنیادی (IPM)

www.smovahed.ir

منابع

پژوهشی در: تاریخ قرآن کریم
اثر دکتر سید محمد باقر حجتی
تاریخ قرآن
اثر دکتر محمود رامیار

فهرست

- (۱) مقدمه
- (۲) فواتح سور قرآن
- (۳) حروف مقطعه
- (۴) آرایبی در مورد فلسفه تَهْجِیِّ

(۵) آرایبی در مورد فلسفه یَهْجِیِّ

مقدمه

- (۱) موضوع فواتح سور قرآن یعنی مطلع و سرآغاز سوره های قرآن و البته اسرار موجود در حروف مقطعه یک موضوع مهم در پژوهشهای قرآنی می باشد
- (۲) هرچند این شاخه از پژوهشهای قرآنی سابقه طولانی دارد ولی در بین آرا و دلایل رایج شده در مورد نظرات نوعاً آرای محطاطانه در این مورد مشاهده می شود.
- (۳) در این مجال ابتدا سعی می شود که اقوال مختلف در مورد فواتح سور و البته حروف مقطعه در قرآن مطالعه و بررسی شود
- (۴) سپس قابل قبول ترین اقوال را با توجه به آخرین پژوهشها رایج گرد

فواتح سور (۱)

سیوطی از علمای مصری تبار قرآنی در قرن ۹ هجری قمری: بیان می کند که ابن ابی الاصبغ کتابی در مورد فواتح سور دارد به نام الخواطر السوانح فی الاسرار الفواتح که من با افزودن مطالبی به آن به این نتیجه می رسم که :

خداوند متعال سوره های قرآن را با ۱۰ نوع بیان و تعبیر شروع می نماید

فواتح سور (۲)

(۱) ستایش خداوند: خود با دو نوع بیان در ابتدای برخی از سوره ها قرار گرفته است
- قسم اول: اثبات صفات مدح

همراه با تحمید مثلاً در ابتدای سوره هایی مانند:
حمد. انعام. کهف. سبأ. فاطر

و یا همراه با تبارک در دو سوره فرقان و ملک

- قسم دوم: تنزیه خداوند از صفات نقص
همراه با تسبیح در ۷ سوره از قرآن مانند: صف. جمعه

فواتح سور (۳)

(۲) حروف نداء: که در آغاز ۱۰ سوره از قرآن به کار رفته است.

- ۵ قسم آن خطاب به پیامبر است که در سوره های احزاب؛ طلاق؛

تحریم؛ مزمل و مدثر دیده می شود

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ (۱) احزاب

- ۵ قسم دیگر آن خطاب به مردم می باشد که در سوره های نساء؛

مائده؛ حج؛ حجرات و ممتحنه دیده می شود

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ (۱) مائده

فواتح سور (۴)

(۳) جمله های خبری: که در آغاز ۲۳ سوره از قرآن به کار رفته است.

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ﴿١﴾

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾

فواتح سور (۵)

(۴) قسم و سوگند: که در آغاز ۱۵ سوره از قرآن به کار رفته است.

وَالصَّافَّاتِ صَفًا ﴿۱﴾ سوره صافات : قسم به فرشتگان

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿۱﴾ سوره بروج: قسم به آسمان

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ﴿۱﴾ سوره طارق: سوگند به آسمان و اختران

در ۶ سوره به لوازم و امور آسمانها قسم یاد می شود مانند:

نجم؛ فجر؛ شمس؛ لیل؛ ضحی؛ عصر

و بقیه مانند: ذاریات؛ مرسلات؛ طور؛ تین؛ نازعات؛ عادیات

فواتح سور (٦)

(٥) شرط: که در آغاز ٧ سوره از قرآن به کار رفته است.

واقعه؛ منافقون؛ تکویر؛ انفطار؛ انشقاق؛ زلزال؛ نصر

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ

لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾

فواتح سور (۷)

(۶) صیغہ امر: کہ در آغاز ۵ سورہ از قرآن بہ کار رفتہ است.

جن؛ کافرون؛ اخلاص؛ فلق؛ ناس

بگو بہ من وحی شدہ است کہ
تئی چند از جنیان گوش فرا
داشتند و گفتند راستی ما
قرآنی شگفت آور شنیدیم (1)

قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ
نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا
سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ﴿1﴾

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿1﴾

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿1﴾

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿1﴾

فواتح سور (۸)

(۷) استفهام: که در آغاز ۶ سوره از قرآن به کار رفته است.

انسان؛ نبأ؛ غاشیه؛ انشراح؛ فیل؛ ماعون

هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا ﴿١﴾
آیا زمانی طولانی بر انسان گذشت که چیز قابل زکری نبود (۱)

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾
آیا برای تو سینه ات را نگشاده ایم (۱)

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾
مگر ندیدی پروردگارت با پیلداران چه کرد (۱)

فواتح سور (۹)

۸) دعاء: که در آغاز ۳ سوره از قرآن به کار رفته است.

مطففین؛ همزه؛ تبت

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾   وای بر کم فروشان (1)

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ﴿١﴾   وای بر هر بدگوی عیبجویی (1)

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾   بریده باد دو دست ابولهب و مرگ
بر او باد (1)

فواتح سور (۱۰)

۹) تعلیل: دلیل و برهان نیکو آوردن

برای الفت دادن قریش (1)

قریش

لَيْلَافٍ قُرَيْشٍ ﴿1﴾

الفتشان هنگام کوچ زمستان و تابستان [خدا پیلداران را نابود کرد] (2)

إِيْلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴿2﴾

پس باید خداوند این خانه را بپرستند (3)

فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ﴿3﴾

همان [خدایی] که در گرسنگی غذایشان داد و از بیم [دشمن] آسوده خاطرشان کرد

(4)

الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِّنْ جُوعٍ وَأَمَّنَّهُمْ مِّنْ خَوْفٍ ﴿4﴾

فواتح سور (۱۱)

۱۰) حروف تَهجِيّی (به مجموعه حروف هر زبان مجموعاً
حروف تهجی می گویند (حروف مقطعه): که در آغاز ۲۵
سوره از قرآن به کار رفته است

این مجموعه از حروف به شیوه هایی همچون

- فقط یک حرف به کار رفته است. سوره ق؛ قلم؛ سوره ص

- به صورت دو حرفی به کار رفته است. غافر؛ فصلت؛ شوری؛ زخرف؛
دخان؛ جاثیه؛ احقاف؛ طه؛ نمل؛ یس

- به صورت سه حرفی: بقره؛ آل عمران؛ عنکبوت؛ روم؛ حجر؛ لقمان؛

سجده؛ یونس؛ هود؛ یوسف؛ ابراهیم؛ شعراء؛ قصص

- به صورت چهار حرفی: اعراف؛ رعد؛

- بیش از چهار حرف: مریم؛ فصلت (اگر حم و عسق را یکجا حساب

شود)

آرای محققین در مورد حروف مقطعه

- ۱) حروف ساده و عادی است
- ۲) از اسرار و رازهای نهانی است
- ۳) آینده نگری
- ۴) نام سوره ها
- ۵) از نامهای قرآن است
- ۶) رمزی در مورد صفات خداوند است
- ۷) رمزی در مورد اسماء الهی است
- ۸) سوگندهای قرآن است
- ۹) سرانجام و پایان سوره قبلی است
- ۱۰) اسکات کفار و ایجاد جلب توجه

از توجه شما سپاسگزارم